

— Զարար էՖ. Գրիգորեան անցեալ շաբաթ օր կնքեց մահ-
կանացուն և հեռեւեալ օրը կատարուեցաւ յուղարկութեան
հանդէսը Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ: Զորս քարուկեր,
մէկ փայտաշէն տուն և դեռին կտակած է շիւանդանոցի, Երու-
սողէմի, Գալֆայեան որբանոցի, և Սամաթիոյ, Պալատի, Էյու-
պի ու Գասըմփաշայի աղքատախնամներու համար: — Ապոււած-
ներն 2000 լիւրայի չափ կարժեն:

— Էպրասէն կը գրեն «Մանդումէի»։ Տեղւոյս վարժարանը,
որ տնտեսապէս բաւական կանոնաւոր վիճակ մը ստացած է՝
հիմա շնորհիւ տեղւոյս աղքատիկներէն Յովհաննէս էՖ. Տարը-
ճեանի, որ եկեղեցիին գեանին վրայ բաւական խոշոր բան մը
շինել տուաւ՝ մօտ 400 ոսկիի ծախքով: Շէնքը գեռ կը շարու-
նակուի շինուել և եթէ աւարտի, տարեկան 75 ոսկիի մօտ հա-
սոյթ մը պիտի աւելնայ վարժարանին տարեկան պիւսճէին
վերայ:

«Արարատի» անցեալ համարներէց մէկում մասնանիշ արինք
Ռումանիոյ հայ գաղթականութեան բարոյական—կրթական ան-
մխիթարական զրութիւնը, ուր աղգային կալուածների եկա-
մուտը մի քանի անազնիւ հոգաբարձուների գրպանն է մանում
փոխանակ իւր նպատակին ծառայելու: Իսկ մինչև այժմ եղած
գպրոցի շինութիւնն էլ հեռեւեալ կերպով են շահագործում:

Ռումանիոյ Բօման քաղաքի հայոց եկեղեցիին հոգաբարձու-
թիւնը տեղւոյն հայ վարժարանը փակել եւ նամակասուն ու հե-
ռագրասուն քլալու պայմանաւ վարձու տուեր է:

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՕՐԹՕԴՈՒՄ ԵԿԵՂԵՑԻ

Церк. Вѣстанкѣ Թերթը նկարագրում է մի քանի ճարպիկ
ուսանների ստոր շահախնդրական ձեռնարկութիւնները, որոնք
1900 Թուի բօհսերական կռիւների վերաբերեալ պատկերները
սկսել են վաճառել իւր ներկայ պատերազմի նկարագիր՝ միամիտ
ժողովրդի գաւն աշխատանքով վաստակած կողէիները կորչելու:
Յիշելով այդ անորդ խաբէրայութիւնը, իրաւացի արտուած է

յայտնում այդ հետեւեալ զուտ խաչադողական ձեռնարկութեան առթիւ.— Ռուսացոտանում սկսել են տարածել նաև նոր հրաշքների նկարագրութեան թերթեր, գլխաւորապէս ի նկատի ունենալով հատարակ ժողովրդի միամիտ ջերմեռանդութիւնը։ Այդ հանգամանքն առիթ է տուել Заря թերթին այդ զգուշիկ դործը «խղճի շահագործութիւն» անուանելու։

Ազահութիւնն այնքան հեռու է տանում և այնպէս է դրդուում մարդկանց ախորժակը, որ մի ինչ որ պարսն չի ամաչել ներկայ հանգամանքներում հրատարակելու հետեւեալ մակագրութեամբ թերթը.— «Նիկողայոս Աբանչեւագործի նոր հրաշագործութիւնները մեր օրերում»։ Ծառայութեան պատրաստ փողոցային աղաներ (камло), որոնց թիւը վերջին ժամանակներս չափազանց մեծացել է մեր փողոցներում, վազվզում են և բացականում. «Սուրբ Նիկողայոսի նոր հրաշագործութիւններն չեւաւոր Արեւելքում»։ Ժողովուրդը վճարում է շահանոցներ և հիասթափւում, որովհետեւ այդ թերթերի մէջ նկարագրուած է վաղուց անցած օրերի մի դէպք, որը անդի է ունեցել չինական պատերազմի ժամանակ։ Որ առաջարկը պահանջի հեռանքն է, դրանում կասկած չկայ և շատ քնական է, որ դրավաճառներն օգտւում են հանգամանքից և սաղացնում իրենց հնացած ապրանքը. դրա համար նրանց չի կարելի խիստ դատապարտել, բայց կասկած չկայ, որ մեր ինտելիգենցիան արձագանք չի տալիս ժողովրդի հոգեկան պահանջներին և նրա կարգալուծարուն, որը դրազիտութեան հետ միասին աւելի և աւելի մեծանում է։ Դրքեր շատ կան, բայց ժողովրդի ընթերցանութեան համար պէտքականները շատ քիչ են։ Ժողովրդի տրամադրութեան բոլորըւած ժամանակի ինչպէս որ այդ ներկայումս է, այդ պահանս աւելի և աւելի զգալի է դառնում»։

Այնուհետեւ թերթն առաջարկում է հոգևոր ձեմարանի աշակերտներին յանձնարարել, որ նրանք կազմեն ժողովրդի ընթերցանութեան համար կարևոր գրքեր, ինչպէս որ Մոսկովայում հոգևոր ձեմարանի աշակերտները հրատարակել են «Չեւաւոր Արեւելք գրքոյկը՝ զինուորներին ձրի բաժանելու համար։ Ժողովրդի ընթերցանութեան համար գրքեր, բոջիւրներ և թերթիկներ հրատարակելը մի շատ սիրուն դործ է և այդ ուղղութեամբ արդէն նիկոն վարդապետի ձեռքով դժուած է հարկաւոր շաւղը՝ Տրոյիցիկի թերթերի հրատարակութեամբ։

Перк. Вѣстникъ թերթն հաղորդում է հետեւեալը.— Չեւաւոր Արեւելքում ծագած պատերազմի շնորհիւ ժամանակաւորապէս

կանգ առած ներքին բարեփոխութեան վերաբերեալ գործունէութիւնը նորից սկսում է ստանալ իւր առաջուայ ընթացքը: Առաջին և ամենամօտ խնդիրը գիւղականների վիճակի բարեփոխութիւնն է և շուտով մի քանի նահանգներում կըսկսուին այդ մասին նահանգական խորհրդակցութիւններ:

Բարձրագոյն հրամանով Պետերբերգում գործող մասնագործողը հնարուոր չգտաւ առանց գործին տեղեակ, փորձուած և գիւղական կեանքին ծանօթ մարդկանց ղեմելու, որոնք կարող կլինին ցոյց տալ տեղական պահանջներն և մասնանիշ լինել այս կամ այն միջոցայրի առանձնայատկութեան վրայ: Վերջնական եղբակացութեան հասնել: Մասնակցութեան հրաւիրող անձերի ընտրութիւնը կախուած կլինի նահանգապետներից, որոնք և նախագահելու են այդ ժողովներին: Моск. Вѣдомости թերթը մասնանիշ է լինում թեկնածուների վրայ և ի միջի այլոց առաջարկում է խորհրդակցութեան հրաւիրել նաև գիւղական քահանաներին:

«Մենք կարծում ենք, տուում է յիշեալ թերթը, որ ամենաշուտ խորհրդական կլինին դաւառական այն ձայնաւորներն, որոնք կապուած են հողի հետ, ապրում են միշտ միեւնոյն տեղում, գիւղի հետ մշտական յարաբերութեան մէջ են և մօտից՝ անմիջապէս գիտեն նրա կարիքները: Այդ տեսակէտից անկասկած օգտակար կլինի լսել իրենց՝ գիւղացիների ձայնը և ոչ թէ այն գինեւաճառների և խանութպանների, որոնք վաղուց կորցրել են գիւղական պատկերը և յաճախ պաշտպանում են ոչ թէ գիւղացիների համայնական, այլ միայն իրենց շահերը:

Ցանկալի է լսել այն երկրագործ և աշխատասէր գիւղացիների կարծիքը, որոնք կապուած են հողի հետ, մշակում են այն և ապրում նրանով: Առանձնապէս օգտակար կլինէր ծանօթանալ գիւղական տեղական կարիքների հետ ծխատէր քահանաների միջոցով, որոնք մօտից ճանաչում են այդ կեանքը: Այդ բոլոր անձանց հրաւիրելն ամբողջապէս կախուած է նահանգապետներից, որովհետև գիւղական և հողեւորականութեան ներկայացուցիչներն յաճախ մասնակցում են դաւառական գեմսավայրին ժողովներին»:

Եկեղեցական շամբաւարերը դանում է, որ հողեւորականութեան մասնակցութիւնը չափազանց կարեւոր է և այդպիսով կը լրացուէր այն թերութիւնը, որ թոյլ են տուել գիւղական տեսական արդիւնաբերութեան նպաստող մասնախմբերը, որոնք կարծես երդուել են ոչ մի հողեւորականի չք հրաւիրել, չընայած, որ վերջիններս քարերից ի վեր գիւղացու հետ են,

Նրանց կեանքովն են ապրում և իրենց շահերով սերտ կապուած են նրանց հետ: Հոգեւորականներն դորձի չը հրաւիրեն էլ այն հետեանքն ունեցաւ, որ բոլորովին մոռացութեան տրուեի զիւղացու կրօնական բարոյական կեանքը. եթէ անգամ կեանքց այդ մասի վերաբերեալ մի քանի հարցերն ի նկատի առնուեցան, օրինակի համար տօնական օրերի թիւը, այդ էլ տեղի ունեցաւ թերապէս և ոչ դորձի պահանջած լըջութեամբ»:

Մեր կողմից չենք կարող չը միանալ եկեղեցական համբաւարերի հետ և չը ցանկալ հոգեւորականների մասնակցութիւնն այնպիսի մի լուրջ խնդրում, ինչպէս զիւղական կեանքի բարեփոխութեան խնդիրն է: Ընդդէմ լինելով հոգեւորականների կողմից առանձին հարցերի պաշտպանութեան, կը կրկնենք, որ զիւղական պատրաստուած, խելացի և բարեխիղճ հոգեւորականն աւելի մեծ տեղեկութիւններ կարող է տալ նրա կեանքի լաւ և վատ կողմերի և բարեփոխութեան կարեւոր կէտերի մասին, քան աշխարհական որ և է մէկը, միայն լաւ կլինէր, եթէ զիւղացիք իրենք ընտրէին մասնակցութեան արժանի հոգեւորականին և ոչ թէ պատահականօրէն հրաւիրուէին նրանք:

Ռուսական եկեղեցին դեռ վերջնականապէս չի վճռել այն խնդիրը, թէ հոգեւորականները նշանակովի պէտք է լինին, թէ ժողովրդից ընտրուած: Կարծիքները բաժանուած են երկու մասի և նրանցից իւրաքանչիւրն իրեն պատճառներ է առաջ բերում իւր սկզբունքը պաշտպանելու: Մէկ կողմը գտնում է, որ զիւղացիք ընդունակ չեն զնահատելու արժանաւոր քահանայացուին և հասկանալու այդ պաշտօնի բոլոր պահանջների վերմութիւնը, որ ներկայումս ձխերում քացի տեղական հոգեւորականների գաւազներէց, ուրիշ արժանաւոր անձինք չկան մրցակցութեան համար, իսկ եթէ զիւղացիք իրենց միջի գրագէտներէց քահանայացու ընտրելու լինին, նրանք այնպիսի սաղմոսաքաղ կիսադրագէտ հոգեւորականներ կլինին, որոնց մասին այնքան մեծ էր բողոքն ու տրտունջը մօտիկ անցեալում: Նրորորդ արգելքն էլ համարւում է այն, որ մեծամեծ զեղծումներ տեղի կունենան ընտրութիւնների ժամանակ, ինչպէս այդ վնասում է տանուէրներ, զիւղական դատաւորներ և այլ պաշտօնեաներ ընտրելու:

Նմանաբնույթիւնը վերջնականապէս չը միանալով և ոչ մի կողմին, առաջ է բերում նշանաւոր Պօրֆիրիոս եպիսկոպոսի օրագրից մի հատուած 1846 թուի նոյեմբերի 13 ից, որտեղ

արձանագրուած է հեղինակի խօսակցութիւնը Մոսկւայի փոխանորդ Յովսէփի եպիսկոպոսի հետ: Ռուս հրապարակախօսներէց մինն կարծիքով այդ խօսակցութիւնը կարելի է կոչել եկեղեցական ծրագիր, որը հասունացել է ռուս եպիսկոպոսի սիրող սրտում և մշակուել նրա զօրեղ և կարող խելքով: Երկու եպիսկոպոսների յիշեալ խօսակցութեան ժամանակ քննութեան է առնուել այն խնդիրը, որին ներկայումս նուիրուած է Օրլովի թերթի յօդուածը: Ահա Պօրֆիրիոս եպիսկոպոսի կարծիքն այդ մասին, որ թէև խիստ է և ծայրահեղ, բայց այնուամենայնիւ արժանի է ուշադրութեան:

«Մեր հոգեւորականութիւնը կառուած է և ունի կաստայական պակասութիւններ: Եթէ անգամ նրա շրջանում երեան են գալիս փայլուն բնութնակութիւններ, նրանց ոյժը թուլանում է սահմանափակ կրթութեամբ և մարդկային ոգուն մը որոշ ուղղութիւն տալու՝ դէպի զանգակատներն ուղղելու ջանքերով: Թեմական դպրոցների և հոգ. ճեմարանների դաստիարակները սակաւակիրք են և թմրած, իսկ նրանցից եռանդատ և աւելի ազատամիտներն աշակերտներին տալիս են սուտ (կեղծ) գիտութեան սաղմներ և սպանում նրանց մէջ բարեպաշտ մայրերի ձեռքով պատուաւորած հաւատը: Ով որ բնածին ճարտասան է, նա շնորհիւ դպրոցական ձևերի և կանոնների ճշման, կամ ոչնչանում է և կամ մեծ ազդեցութիւն չի ունենում հասարակութեան վրայ, որին կարելի է սգեարել, յաւիշտակել և փրկել ոչ թէ արհեստական ճոռածարանութեամբ և ձևերով, այլ բնական, կենդանի և կրակոտ խօսքով... խելացի, որակց բխած և այնպիսի քարոզով, որի մէջ լուում է մարդկային սրտեր ճանաչելու խորին գիտութիւնն ու հասարակութեան հոգեւոր կարիքները: Իսկ մեր հասարակութիւնից կտրուած թեմականներն ու ճեմարանականները միթէ այդպիսի գիտութիւն ունին:

Քրիստոնէական եկեղեցին երբէք զեռական կառուած չի ունեցել: Այդ եկեղեցու սուրբ հայրերն ու մեծ սուուցիչները՝ Պիոնիսիոս Արևսպագացին, Իգնատիոս Աստուածակիրը, Գիորնիսիոս Աղէքսանդրացին, Տէրատուխանոսը, Կիպրիանոսը, Յովն Ոսկեբերանը, Բարսէղ Մեծը, Գրիգոր Աստուածաբանը, Աւգուստինոսը և այլն ոչ քահանայապարմ են եղել և ոչ էլ իրենց հայրերիցն են ժառանգել բեմն ու ամբիոնները: Նիկողայոս Աբանշեւադործը, Սպիրիդոն Տրիմիֆունտացին, Դոնիկիանոս քահանան ու մարտիրոսը այնպիսի ճեմարաններում չեն սովորել, ինչպէս որ մերօնք են: Չէ որ ռուսաց եկեղեցին զպրօքներ հիմնելուց

առաջ էլ է քահանաներ և եպիսկոպոսներ ունեցել: Բայց Աստուած որտեղից էր դնում նրանց զբուսանի վրայ աշխարհին լոյս տալու: Աշխարհական ընտանիքներէց:

Ներք պրաւօսլաւ քրիստոնեայք՝ ոչ թէ իրենք են ընտրում իրենց հոգևորականներին, այլ անտարբեր կերպով ընդունում են նրանց տէրտէրական գառակարգի միջից, որոնց հոգևոր պահապանութիւններն յայտնի է նրանց. և երբ նրանք տեսնում են իրենց հոգևորականներն հետ միայն այն ժամերին, երբ հարկաւոր է բուրվառն ու ցողիչը, ձէթն ու գերեզմանի բահը, այդ ժամանակ նրանք կորցնում են իրենց կարևոր իմաստուն և սուրբ հոգևոր առաջնորդներին ճանաչելու ընդունակութիւնը, իսկ այդ ընդունակութիւնն ու շնորհքը հին եկեղեցին ունէր և նրանով էլ առաջնորդւում էր:

«Ամբրոսիոս Մեգիօլանացին — զինուոր — նահանգապետ էր, բայց ժողովուրդը նրա մէջ ճանաչեց առաջնորդի՝ դէպի երկինք և չը յիշալուեց: Բարեպաշտ Յուստինիանը կոմս Եփրեմին ուղարկեց վերաշինելու Անտիոքի երկրաշարժից կործանուած պարիսպները, իսկ այնտեղի քրիստոնեայք ճանաչեցին նրա մէջ ուսուցիչ և սուրբ հոգիւ լինելու ընդունակութիւնն և եպիսկոպոսական աստիճանի բարձրացրին: Յաւում եմ, որ այդ բժրունդութիւնը կտրել է մեզանում»:

Ներք նայն խօսակցութեան մէջ Պօրֆիրիոս եպիսկոպոսը նկատել է, որ քահանայ պէտք է ընտրել ազնիւ, միջոցների տէր՝ զրազէտ գիւղացիներից և քաղաքացիներից, սրբազան Յովսէփը պատասխանել է. «Շատ եկեղեցիկ բայց դպրանոցաւարաններն աւելի են իրթուած, քան թէ ձեր զրազէտ գիւղացիք. հետևապէս և աւելի արժանի են եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան համար» «Սրբազան», եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան արժանի են ոչ թէ զոնդող ծնծդայք, այլ այնպիսի քրիստոնեայք, որոնց հաւատը, բարեպաշտութիւնն ու առաքինի կեանքն ամեն տեսակ քարոզից էլ բարձր է:

Վերոյգրեալից երևում է, որ դեռ մեղանից 50—60 տարեկան առաջ պրաւօսլաւ — եկեղեցւոյ եպիսկոպոսներից ամենալաւերն ընտրութեան կողմնակից են եղել: Բայց մինչև օրս էլ ռուսական եկեղեցու պաշտօնեաները բոլորն էլ նշանակովի են: Հոգևորականներն ընտրական սկզբունքը եկեղեցին ընդունել է դեռ առաքեալներից և մեր եկեղեցին շարունակում է այդ մինչև մեր օրերը: Բայց ցաւօք սրտի պէտք է ասենք, որ մեր ժողովրդի այդ գեղեցիկ իրաւունքն ի չարն են գործ դնում գիւղի բռունցքներն ու օղեպաշտներն, որոնք վաղուց են իրենց զրա-

ցիւների և եղբայրների իրաւունքն ու աշխատանքն իրենց ծառայեցնում: Իսկ որ դպրանոցը, կանոնաւոր դպրանոցը և խելացի տարուած ուսումն ու կրթութիւնը աւելի ընդունակ են իրօք անձնուէր և առաքելի զինուորներ պատրաստելու եկեղեցու համար, դրանում կասկած չկայ: Այդ բանի համար հարկաւոր է դատաւանդել ոչ թէ տասնեակ մեծանուն կրօնական առարկաներ, այլ Աւետարան, Աւետարան և միմիայն Աւետարան՝ առանց փիլիսոփայութիւնների՝ իւր ամբողջ պարզութեամբ:

— Իրազիրներն հաղորդեցին, որ մեծ պատի սկզբից ծխական քահանաներից միքանիսը հրաման ստացան իրենց թեմական իշխանութիւնից՝ խստիւ հետեւելու, որ եկեղեցական—ծխական ուսումնարանների ուսուցիչներն և աշակերտները չը համարձակուին պատուց օրերին ուտեաց կերակուրն ուտել:

Շրջաբերական հրամանն յիշեցնում էր, որ գէթ միանգամ պատը լուծող ուսուցիչները կարձակուին պաշտօնից և այլ ևս չեն ընդունուիլ նոյն իսկ հոգւոր պաշտօններում: Այսպիսի կարգադրութիւնն ի միջի այլոց եղել էր և Յարասլաւի նահանգում, որտեղ նոյն իրազիրների ասելով՝ Սիմօնովսկի անունով մի քահանան յայտնել էր դպրոցական խորհրդին, որ իրեն հրակողութեան յանձնուած շրջանում ուսուցիչներն ու վարժուհիները չը թոյլատրուած օրերին պատ են ուտում:

Կասկած չկայ, որ դպրոցական խորհրդի շրջաբերականը ծխական—եկեղեցական դպրոցների վրայ հսկող քահանաների համար մի անսպասելի բան եղաւ: Յայտնի է, որ մեծ պատը քահանայի համար և մեծ աշխատանքի շրջանն է. ժամերդութեան տևողութիւնը, խոստովանուողների և հաղորդողների ահադին բաղմութիւնն՝ առանց այդ էլ յոգնեցնում է իւրաքանչիւր քահանային. իսկ այս կարգադրութեամբ մի մեծ ծանրութիւն էր բարդւում քահանայի վրայ՝ ուսուցիչների և վարժուհիների վրայ հսկելու գործը. մանաւանդ, որ այդ նոր պարտականութիւնն ուղղակի անիրադրօժելի էր: Քահանան ինչպէս պէտք է հսկէր, որ ուսուցիչը պատ չուտէր, նա հօ ամաններն էլ չը պէտք է զննութեան ենթարկէր: Աշակերտների մասին խօսելը՝ որ միանգամայն աւելորդ է: Հէնց միայն նցանց թիւն ի նկատի ունենալով՝ որ և է հսկողութեան միտքն անգամ անիրադրօժելի է: Այլապէս քահանան հարկադրուած պէտք է լինէր նոյն իսկ գիւղական վառարաններն ու գեղջկուհիներին քննութեան ենթարկելու, իսկ վերջիններս, ինչպէս յայտնի է, չափազանց խորամանկ են և նրանց բռնելը հեշտ գործ չէ:

Այդպիսով Եւրասիական բարի դիտաւորութիւններն այն հետեանքը կունենան, որ առանց այն էլ նախանձելի կեանք չունեցող զիւղական հոգեւորականներին զուր տեղը կըսկսեն մեղադրել և յանդիմանել նաև աւելորդ և անտեղի դանդաշների համար, որ մի տեղ ուսուցչին կը հեռացնեն հարեցութեան պատճառով, իսկ նա կը յայտարարի, որ քահանայի դաւաճանութիւնն է նրան հեռացնելու պատճառը: Մի և նոյն ժամանակ պէտք է ի նկատի ունենալ, որ վերահսկողութեան իրաւունքը տեղիք կըտայ քաղմաթիւ գեղծումներ և իբր անձնական հաշիւներ մտքեւոյ միջոց կծառայի»:

Գերատոնէական պարտաւորութիւններն անթերի կատարելը, ինչպէս և պահեցողութիւնը, պէտք է հիմնուած լինին համոզմունքի վրայ՝ պէտք է ի ներքուստ բխեն և ոչ թէ արդիւնք և հետեանք լինին հսկողութեան և շրջաբերականների: Համոզեցէք, հասկացրէք պահեցողութեան հիմքն և նշանակութիւնը և հաւահաւատացած եղէք որ մարդիկ կըզգուին կենդանիների միտն իբրև կերակուր գործածելուց:

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Գերմանական կայսեր քաղաքականութիւնը կրօնէլ իրեն նպատակների գործիք դարձնելու՝ վաղուց յայտնի է նրա կատարած մի քանի ճանապարհորդութիւններից զէպի Խաւիա և Երուսաղէմ: Վճռելով օգուտ քաղել այն բոլոր տարրերից և զէպերից, որոնք կարող են օգտակար լինել գերմանական դուրութեան, կայսրը՝ բողոքական երկիրների կայսրը, միշտ էլ աշխատել է պաշտպան հանդիսանալ Արևելքում կաթոլիկութեան և թուլացնել Ֆրանսիայի հեղինակութիւնն ու վարկը կաթոլիկութիւն պաշտպանելու գործում: Նորութիւն չէ այն երևոյթը, որ Եւրոպական իշխանութիւններն երբեք առիթը ձեռքից չեն բաց թողել եկեղեցին իրենց քաղաքական նպատակներին ծառայեցնելու: Ֆրանսիան է, որ կռիւ է սկսել կաթոլիկ միաբանութիւնների դէմ և հետզհետէ զրկում է նրանց կրթական գործունէութեան մէջ ունեցած ազդեցիկ մասնակցութիւնից: Գերմանիան յատկապէս այս զէպերից էլ օգուտ քաղել կամենալով, անցեալ ամսին ընդունեց մի օրէնք, որով թոյլատրեց եզուիտների մուտքը Գերմանիա: Անշուշտ Գերմանիայի այս քայլը մեծ նշանակութիւն կունենայ ջերմեռանդ կաթոլիկների համար և այ-